

IVIL

Nr. 2.

Aprill

1938.

I I L

TARTU POEGLASTEGÜMNAASIUMI, 1. GÜMNAASIUMI, 1. PRO-
GÜMNAASIUMI, 1. REAALKOOLI, TEHNİKUMI JA TEHNİKA-
KOOLI ÕPILASKONNA AJAKIRI.

TOIMETUS: Vastutav toimetaja — õpet. J. Konks, päätoimetaja — O. Linde, tegev-
toimetaja — R. Uustal, toimetuse liikmed: O. Kuusik, E. Noorkukk,
M. Port, I. Rebane, A. Sarv ja H. Meema.

V aastakäik.

APRILL 1938.

Nr. 2.

Noist noorist . . .

Puud raagun suikman härmatise kasten
ja hommiktaevan viimne tähti paar.
Teil lumiseil samm-sammult raskelt asten
jõuk noorukeid taas tõttab, põsil naer,
pään uljad mõtted, mõtted vabadusest.

Veel muretumalt eile veetsid tunde
ning mõnulesid kodutaren hään.
Nüüd südamen sa tunned võitlussundi,
kui astud rakmein, kaitseks püss on käen,
maad vanemate vabastada tahad.

Tee lüheneman vaenu-välja manu,
kus uueks koduks muldne kaitsekraav.
Võit võitlusen — nii kordad sõnu vanu,
ei kohuta sind kuulid, surmav haav.
Koit punetab pea vabaduse taevan.

Päev teise takka vajub igavikku —
on sõpru ringi väisand sünge surm.
Kuid kõigi nimed raiut ajalukku,
kel võitlusen on mulda imbund urm.
Hell mälestus noist noorist sangareist!

Sport ja noorsugu.

Rõõmustava nähtusena on Eestis viimasel ajal kehakultuur teinud suuri edusamme. Meie rahvas on endale kogu kultuurmaailma silmis spordirahvana hää nime võitnud. Seda pole saavutatud mingi juhuse tõttu, vaid sport on teinud meil järjekindla arenemisperioodi läbi. Kuna aktiivsem tegelemine sel alal eeldab sportija kehalist sobivust ja vastuvõtavust, leiab sport peamist harrastust noorsoos. Meie noorsugu koosneb sportivast ja passiivsest, s. o. mittesportivast elemendist. Mõistetavalt ei saa viimaste vahel käegakatsutavaid piirjooni tõmmata ja väga palju on vahepäälse mõttesuunaga noori. Olgugi et laiemas ringkonnas võib järjekindlat spordi osatähtsuse tõusu märgata, ei moodusta sel alal aktiivne noortehulk enamikku, vaid passiivsed ringkonnad on asetunud domineerivale kohale. Peale selle esineb sportlikus tegevuses mitmesuguseid nähtusi, mis nõuaksid mõningaid seisukohavõtte ja läheemat revideerimist.

Milles peituvad mittesportimise põhjused? Kui jälgida neid ringkondi, kus ei osutata spordile küllaldast tähelepanu, siis tuleb siin esijoones arvesse maanoorsugu. Seda nähtust põhjustavad mitmed asjaolud, millest tähtsaim on sotsiaalne olund maal. Rahvastiku vähese tiheduse tõttu on raskendatud sportimistarvete ja -seadeldiste soetamine. Pole mõeldav igasse külla või parimal juhul valakeskusegi korraliku spordiväljaku või võimla ehitamine. Peale selle on maanoorsoo vaba-aeg, eriti suvel, millal tööpäeva hariliku pik-

kusena esineb 16—18 tundi, võrdlemisi piiratud. Kui vahetevahel leidub vabamaid momente, ollakse füüsilise töö tagajärjel kehaliselt väsinud: on väheusutav, et kellelegi pakub lõbu seda väsimust sportimisega suurendada. Siin võiakse esitada ammutunud vastuväide spordile — milleks füüsilise töö tegijaile üldse sport? Sellele väitele suuremat eluõigust ei või siiski anda. Paljude tööalade juures on inimene standardliigustestega seotud. Seetõttu areneb mingi kehaosa ühekülgselt või ka kogu keha teatud suunas. Niisuguste alade juurde võib lugeda enamikku põllumajanduses esinevaist töist. Inimene muutub seejuures puiseks ja ta keha harmooniline arenemine ei või täiesti teostuda. Tasakaalustava tegurit siinkohal nähakse võimlemises ja muus vahelduspakkivas kehalises tegevuses. Eeltoodust ilmneb, et tegelikult on spordile maanoorsoos vägagi raske vääriist positsiooni anda. Viimasel ajal on vastavais ringkonnas küllalt hästi hakatud mõistma spordi tähtsust ja on püütud igati ka maal sporti arendada. Kuigi see sportlik tegevus pole alati eriti intensiivne, ei anna see põhjust kartuseks, et maanoorte kehaline arenemine võiks kannatada, kuna füüsiline töögi võib kohati sporti hästi asendada.

Linnanoorsool on füüsilise tööga oluliselt vähem kokkupuuteid kui eelkirjeldatuil. Siin on ähvardamas tõeline kehalise arenematus hädahoht, sest enamik noorist tegeleb enam vaimse kui füüsilise tööga ja nende kehaline arenemine jääb harilikult tagaplaanile. Sport

A. Sarv

Tükike talve

peab olema just siin see, mis kasvatab inimest kehalise täiuslikkuse suunas. Seda kasvatus tuleb hakata teostama juba võimalikult vara, kuna täiskasvanud inimese kehalist arenematust on raske, kui mitte võimatu parandada. Vaadeldes koolinoorsugu linnades nähtub, et siin ollakse võrdlemisi inukalt asja juures. Teatavasti korraldatakse keskkooli- ja gümnaasiumiõpilaste poolt mitmel pool kergejõustiku- ja käsipallivõistlusi; üksikuis kohtades, näit. Tallinnas tegeldakse räskejõustikuga, ujumise ja muil aladel. Kui aga arvuliselt jälgida seda noorte hulka, kes on spordi alal aktiivselt tegutsemas, siis peab kahetsusega märkima, kuivõrd väike on see. Tähen-

dab — sport ei ole suutnud linna-noorsugugi nõutaval määral endaga kaasa tõmmata. Ei saa väita, et siin oleks tegemist huvipuudusega asja vastu. Kui kõik noored, keda võib näha päältvaatajana võistlustel, tegelikult asuksid sportima, siis avaneks meie spordiliikumisele sootuks uued perspektiivid — sportlaste kaader suureneks tublisti. Noorte passiivsuse põhjus peitub selles, et noorile õhutat sportlikuks tegevuseks on antud liiga hilja või pole seda nõutaval määral üldse tehtud. Vähe on neid, kes asja vastu ise sellist huvi tunnevad, et asuvad iseseisvalt aktiivsemalt sportima. Selles küsimuses on kasvatusringkondadel tähtis sõna ütelda ja hädatarvilik

oleks suurem aktiivsus sellelt poolt. Kahjuks aga võib märgata sääl isegi vaenulikkust spordi vastu. Oleks tähtis juba algkooliõpilasi juhtida õigetele sportlikkudele radadele, sest sellelt, kes on noorena asjasse süvenenud, võib loota tulevikus aktiivsemat suhtumist spordile. Selle küsimuse edukaks lahendamiseks kulub palju energiat, kuid see tasub end tulevikupäevil rahvusliku jõuna.

On avaldatud mitmekesiseid arvamisi ses suhtes, kas õigustada võistlussporti või mitte. Kas on sel mingit mõtet, kui on saadud hakkama mingi rekordi purustamisega, näit. keegi on hüpanud $\frac{1}{2}$ cm kõrgemale kui endise rekordi omanik? Kas on rekordi purustaja sellega inimkonnale mingit häätegu osutanud või on ta kehaliste võimete poolest täiuslikum eelkäijast? Kahtlemata mitte, kuid viimases punktis on siiski terake tõtt. Sellele lisandub veel palju tähtsam asjaolu: võistlus on edasiviiv tegur. Praegusaegne elu teostab valikut igal alal: kes on tugevam, see võidab. Kui kaotaksime spordist võistlusemomenti, ähvardaks kogu sportlikku tegevust tagasikäik, sest on kadunud lähem eesmärk, mille poole suunata oma taotlusi. Seega — spordist pole võimalik kaotada võistlusemomenti, ilma et kogu sportlik tegevus ei läheks oluliselt tagasi. Nagu igal alal, on võistlus ka siin paratamatu. Võistluse kasuks räägib see, et ta lisab võistleja karakterilegi palju positiivset.

Rekordspordi väärtõlgitsuse tõttu jääb aga kahjuks suur osa noori spordist eemale, sest paljude juures on levinud arvamine: võistlusel auhinda võita on mul peaaegu võimatu, ma parem ei

võistlegi. Siin mõistetakse rekordsporti valesti. Sporti võetakse kui vahendit võidu või auhinna saamiseks, kuna olukord peaks olema vastupidine: auhinda tuleb võtta kui ergutavat vahendit sportliku saavutuse ja seega ühenduses kehaliste võimete omandamiseks. Muudest rekordspordiga ühenduses esinevaist pahedest on tähtsam ülesportimine, sattumine liialdustesse. Ka sportimisel tuleb käia mõõdukuse-põhimõtte järgi. Koolinoorsoo juures esineb sageli otsekoheste ülesannete, s. o. õppetöö hooletussejätmist. Seetõttu suhtutakse pedagoogide ringkondadest spordile halvustavalt ja tehakse tõkkeid sportlikule tegevusele.

Mitmelgi korral on aruteldud keha ja vaimu vahekorda ja on peaaegu eranditult jõutud lõppotsuseni: inimeses peab valitsema kehaline ja vaimne harmoonia. Selle vastu kiputakse rohkesti ekssima ja see spordieetika põhilause unustatakse küllalt sageli. Meie spordinoorsugu ei tunne kahjuks mitmeidki algelisemaid spordieetika küsimusi. Võistlussport on ala, kus peab avalduma ka vaimne võime, intelligents. Modernspordi kodumaalt Inglismaalt pärineb mõiste, mida tuntakse nime all „fighting spirit“. See tähendab seda vaimu, meelekindlust, võidutahet, mis peab moodustama olulise osa igast sportlasest. Kahjuks aga meil ei ole veel see mõiste leidnud soovitaval kujul avaldusvormi. Võistlejate meelekindlus lööb äkki, sageli väikesest tõukest kõikumama ja seega on võit käest antud. Sellest pole küll erilist kahju kellegi kehalisele arenemisele, kuid iseloomu kujundamisel evib see mõningaid halvavaid mõjusid.

Vaadelnud üksikuid nähtusi noorsoo ja spordi vahekorras, oleme jõudnud otsusele, et nii mitmeski küsimuses vajaks senine olukord revideerimist ja seejärel terendamist. Meie laiemais rahvahulgis hinnatakse küll sporti, kuid ei tungita sügavamaisse küsimu-

sisse sel alal. Siin oleks just teadlikul noorsoo-osal, koolinoorsool, võimalus mitmesuguste arenduste ja rakendustega toime saada. Kehalist kultuuri tuleb veelgi rõhutada ja enam vaimsega ühendusse viia.

Kahekümne aasta eest.

Lehekülg päevikust.

Raekoja saalis anti igale poisile templiga sedel, mille vastu pidi arseenalist, mis asus praeguses ENKSTG hoones, antama välja püss ja padrunid. Nelja-viiekaupa sibasime siis ruttu, sedelid näpu vahel, raekojast üles Viljandi tänavasse. Siin oli tohutu segadus. Karjuti läbisegi. Ei läbenud keegi oodata korda. Igaüks rühkis ise püsivirna manu, et valida sealt paremat. Sain viimaks üsna uue jaapani süsteemi püssi ja 160 padrunit. Oleks võinud võtta püsse kümme, kuid kuhu nendega minna. Sedel võeti vastu — ja keegi ei öelnud, mis püssiga teha. Miilitsamehed olime: küllap ikka millekski anti.

See oli päeva paar enne okupatsioonivägede saabumist, veebruaris 1918. a. Öeldi — püssi mitte mingi hinna eest käest anda. Kui peaks nõutama püssi ja padrunite loovutamist — peidetagu need kindlasse kohta. Isegi anti täpsaid juhatusi, kuidas relva määrida ja pakkida, et see ei roostetaks. Teatati, et saksa okupatsiooniväed lähenevad. Enamlased põgenesid paaniliselt. Tänavatel pakuti müüa

kõiksugu, nähtavasti röövitud või varastatud esemeid.

Et liikusid jutud, nagu kavatseksid kohalikud punased saksa vägedele vastu hakata, ja et eriti maal hiigelsegadus valitsevat, siis tekkis mure koduste pärast. Mõeldud — tehtud. Sama päeva õhtul sõitsin koju — Palamusele. Kui, püss seljas, rongilt maha astusin, kuulsin korraga oma kõrval tigatedat häält: „No nüüd on valge väljas — lastele antakse püss selga! Hurjah — püss, kuhu sa poisi viidi!“ See haavas. Kuid tundsin ise end täismehena ja olin vait.

Kodu avanes mulle hämmastav olund.

Enne tuppa astumist, olles üpris rõõmus õnneliku kojujõudmise pärast, võtsin ukse ees püssi seljast ja põmmutasin paar pauku õhku — aupaukudena, nagu arvasin. Korraga kustutati toas tuli. Koputan. — Vaikus. Katsun — uks lukus. Koputan veel, veel... Ei oska seletada, milles asi seisab. Juba tekib pahu aimusi. Pärast ägedat ja pikka pörutamist väliskuksele kuulen hüüdu: „Kes säääl on?“ Vastan oma nime nimetades

Mart Port

„Öine sadam“

ja vististi ka oma häälega. Järsku avaneb uks ja isa seisab uksele — püss käes. Imestan. Mis on lahti? Ja selgub . . .

Kohalikud enamlased olid kavatsenud sakslastele vastuhakku, mis oli tol korral meeletus. Teine osa rahvast oli olnud selle vastu. Siis lubanud enamlased enne põgenemist kõik „valged“ vagaseks teha. Selle kurja ähvarduse teostamise takistuseks olid vallaelanikud liitunud ja hakanud punastelt relvi ära korjama. Oli tekkinud isegi lahing koolimaja juures — punaste eestvõtjad olid olnud kooliõpetajad — kus üks meestest oli saanud raskesti haavata.

Tuppa astudes nägin, et voodis lamas haavatu, ja kodakondsed ilmusid ahju tagant nähtavale, kuhi nad olid ennast peitnud, lamades põrandal. Minu püssi paugud olid tekitanud kabuhirmu, sest kõigile oli korruga selge, et punased on tulnud kätte maksma. Kuid pärast ehmatus ja hirmu oli omaste rõõm seda suurem, nähes mind, kuna olid nemad olnud omakorda mures minu pärast.

Järgmisel hommikul selgus, et kohalikud enamlaste ninamehed olid põgenenud. Valitses eriline vaikus. Oodati sakslaste saabumist. Kümnekond enamlast oli vallamajas vahi all. Kõik tuttavad mehed. Peeti aru, mis saab neist siis, kui sakslased kohale jõuavad. Et mitte oma inimesi võõrastel lasta tappa, otsustati mehed vahi alt vabastada ja võtta neilt töötus, et nad käituksid korralikult, ja parem veel, kui nad läheksid koju ja ei teeks sündinud asjadest teatavaks. Nii pääsesid mehed kõik eluga, kuna, nagu hiljem selgus, sakslased olid paljudes kohtades rahva hirmutamiseks nn. punaseid

hulgakaupa tapnud. Igatahes kuuludused olid väga pahaendelised.

Samal päeval sõitsin Tartu tagasi. Esimesed saksa väeosad olid jõudnud juba siia üleele. Riia tänavale jõudnud, kuulsin erilist vinguvat vilemuusikat ja trummide põrinat. Saksa väesalk marssis Riia tänavalt alla: lühikestel sõduritel kiivrid peas, imelikud ümmargused nagu kummulipöördud padjad. Nägin neid oma silmaga esmakordselt. Hinges võitlesid kahe sugused tunded. Ühelt poolt oli seal rõõm, et oldi vabanetud enamlaste hirmuvalitsusest, kuid teiselt poolt lämmatas selle rõõmu viha võõraste „vabastajate“ vastu, aga ka viha nende saksa tantede ja daamide vastu, kes käisid, lilled rüpes, ja jagasid neid tulijatele, endil õndsalik naeratus näol, otsegu oleksid nad jõudnud äsja õnne maale.

Mis sai minu püssist? Oli teada — see teade käis suust suhu — et saksa väeülemus avaldavat kohe dekreedid, mille järgi kõik on raske karistuse ähvardusel kohustatud ära andma oma relvad.

Koju ei võinud relva seega jätta. Mis teha? Selle üle murdsid päid kõik militsionärid. Pingikaaslasega koolis asja edasi-tagasi arutanud, otsustasime toppida püssid nende talu lähedal olevasse soolaukasse, mis kogu talve seisvat kinni külmamata. Ja nii siis ühel õhtupoolikul võtsime ette pikema teekonna: püssid lahtivõetult palitu alla peidetud, jalutasime mööda raudtee äärt alla Ropka poole. Kuus kilomeetrit linnast asub Valgeristi talu. Sinna jõudnud, puhastasime püssid veel kord, toppisime raua vaseliini täis, luku samuti ja siis mähkisime vaseliinis immutatud räbalatesse. Selliselt

hoolega mähitud püssid toppisime siis lume alla soolaukasse, talu õue all, pidasime koha hästi meeles, märkisime sammude arvu teatavast kohast kuni püsside peidupaigani ja üpris rahuliku südamega sõitsime, nüüd juba rongiga, Tartu tagasi.

Et aga samal päeval, kui tegin oma hirmutatud kodu ukse taga aupauke, kirjutati kuupäeva 24. veebruar ja et samal päeval kuu-

lutati pidulikult välja Eesti vabariik, unustasin hoopis ütle mata. Kuid see ei olegi enam tähtis, sest seda kuupäeva mälestab iga väike lapski tänapäev.

Kuid selle püssi saatus, mis vahepeal koguni ununes, ei ole kaugeltki veel jõudnud lõpule. Kui peaks olema kellelgi huvi sellest veel edaspidi kuulda, siis, kui aeg lubab, jutustaksin sellest järgmine kord.
J. K.

I. Rebane

Väikevelje ristsed.

Järg.

Hommik oli imelikult vaikne. Muidu oli ikka põrisenud vankreid külmanud konarail, ja kui nende kõmin kustus maanteele, siis oli veel tükk aega see login kõrvus ja tundus, nagu istuksid ise vankris õlgkotil ja tunneksid kehas valusaid raputusi. „Mahakeeratud“ lamp ei põlenud laual nagu harilikult hommikuti minu ärgates ja aken oli katmata. Väljas oli kõik unenäona valge, nagu oleks „mõisarahvas“ korraldanud ühise pesupäeva ja laotanud oma hilbud kõikjale kuivama: katustele, aiale, koplikuuskedele ja maalegi, nii kaugele kui ulatus silm nägema. Kuid siiski poleks nii valge olnud kui nüüd, kindlasti mitte! Nüüd — aina lumi, lumi! Ronisin lauale köögiakna alla, kuigi see oli keelatud, ja surusin oma nina laperguseks vastu aknaruutu. Ikka ainult lumi kõikjal; õhki oli täis raskelt langevat taevavilla. Keldrikatusel otse akna taga oli seda otse lademena, et kas või püherda

selles — kui vaid aknast välja pääseks!

Kui ema tупpa tuli, siis polnud enam muud kui valge kasukas selga ja välja! Alguses tuli silmi hõõruda ja neid pilukil hoida, sest lume õrnvalge kangas oli silmille kui hele päikesepaiste, mahe, kuid ometi õndsalikult kõditav-valus. Kuurikatusel kükitasid varesed hallide lõngakeradena, millesse nokana torgatud suur kotinõel. Nad istusid nii rahulikena, ainsatki häält ei tulnud nende muidu nii lärmakast kurgust. Leidsin siit kohe tõenduse selle kohta, et kui katusel on viis varest, ja üks neist maha kõmmutada, siis jääb veel neli varest katusele. Püüdku Käarmi Nänn seletada, et teised lendavad minema — neid siin võiks kas või käega püüda! Sumasin kuuri juurde ja katsusin neid lumepalliga visata, kuid tabasin ainult katuse alumist äärt. Varesed nõksatasid peadega minu poole ja keksasid siis nagu käskluse järele har-

A. Sarv

Lumine nõlvak

jal paar sammu edasi kopli poole. Iga hüppega tõukasid nad väikese lumetüki veerema, mis alla jõudes oli juba suur nagu villapundar. Üks niisugune kukkus mulle sülle, ja kuni ennast sellest puhastasin, tuli teine potsatades lagipähe. Läksin kuuri alla isa ja Kärmi Jaagu juurde. Olin pahane varestele, sest need häälitsevad nokki avamata, nagu kõkutaksid tasakesi naerda.

Jaak ja isa pidasid selle üle aru, kas vankrid päriselt talvekorterisse panna ja reed jutti seada või oodata, sest kes tont neid ilmu teab! Isa ütles, et lumi peaks püsimä küll — õhtul oli taevast põlenud külmas loojangutules ja sinakasvalged roosaäärelised pilved olid töötanud suurt talvelund. „Ei ta läe jah kohegi!“ kinnitas Jaak. Ja reed lastigi kuuritaladelt alla.

Vankrid tõsteti ruumipuudusel nurka üksteise otsa. Nüüd uskusin, et tali on tõesti käes.

Kui läksin tagasi maja poole, nägin pidulikku isandat aiateibal. See oli harakas. Ta kiigutas ennast ette-taha ja väristas saba, nagu oleks ta kibedasti ametis noka ja hanna lahtikiskumisega tõrvatud katuselt. Ta kiitsatas vahel lõbusalt ja näis, nagu pilgutaks ta edevalt mulle ühte oma musta silma: „Harak aidas, händ väljas! Oi seda nalja ja naerukest!“ Meie vana kukk seisis lauda ette tallatud teerajal kui kindral, nõksutas pead siia-sinna, kergitas üht ja teist jalga ja pidas vist ennast üheks kaalukamaks isikuks selles üksluiselt valgeks sadanud maailmas. Uibu Semu kahlas lumes ringi ja lakkus keelega lund, nagu tahtes veenduda, kas see valge asjandus tõesti kuskilt süüa ei sünni. Võtsin ka peoga lund ja pistsin suhu, aga sülitasin selle jälle välja, sest suu tuli täis valusat külma, nii et kõrvus huugas, ja tundus, nagu hüpleksid hambad külmavalus jalalt jalale.

Varsti leidis Semu midagi huvitavamat Kärmi kassi näol. Kohe tegi ta sellele sõidu sisse, nii et lumi tuiskas. Kass pääses kaevupumba otsa, ja Semu jäi alla haukuma, endal saba võtmas ikka suuremaid ja kiiremaid tiire, nii et jäin huviga ootama, milla ta selle endal tagant maha liputab. Ise ta klähvis nii naerul näoga, et ega's ta paha pärast ometi, ja keel oli pikalt suust väljas, nagu nõretaks selle otsast rõõmu maha.

Siis ta äkki vaikis, kikitask kõrvu ja lidus tulisi jalu laudast mööda ja kadus väike-häärberi nurga taha. Suur-häärberi poolt, kus asus kool, kostis ikka metsikumaks pai-

suvat kisa ja hurraatamist. Jooksin väike-häärberi ette ja jäin põnevuses kuulatama. Uibu memm tuli uksest, käed küünarnukkideni leivataignaga, ahjuroop kaenla all ja punane ninaots tahmane. „Võeh sa taivake!“ lausus ta kokkunult. „Jessus küll!“ hüüdis siis, haaras seelikuserva taignasesse pihku ja hakkas jooksma koolimaja poole. Püüdsin sama pikki samme võtta kui temagi ja kukkumistest hoolimata püsisin ta kannul.

Kui suur-häärberi juurde jõudsime, käis sääal metsik lumesõda. Suurele lagedale platsile koolimaja ees oli kummassegi otsa ehitatud vägevad lumekantsid ja nende vahel võitlesid ja kisasid poisid. Suuremad ei hakanud vähemate juures pikka palvet pidamagi, kõige lihtsam: anti võmm kuklasse ja rühti edasi vaenlase kantsi poole. Lumekuule lendas kui rahet. Mõnel löödi sõjakisaks avatud suu otsekuvi vilunud pottsepa poolt lund täis, teine sai hoobi vastu nina või silma ja vaheti tärtsatas mõni keldriaken hädatsevalt. Kestet platsi ägedaimas võitlusekeerises seisis pikk, säärsaapais poisivolask paljapäi, keerutades ühe käega keppi ja teisega jagades võmakaid. „Hurraa, puurid! Mede mehed, edasi!“ hüüdis ta. Mõni hästisihitud vaenlase „mürsk“ leidis ta suure suumulgu, kuid ta oli selle tühjendamisega nii vilunud, et ta hää l kostis peaaegu vahetpidamata. Siis nägin, kuidas Värdis puged pikale koibade vahele ja tõmbas tal need nagu kargud alt ära. Lahingujuht varises tormist murtud puuna ja terve sõjalaste kari ühines metsikuks kähmluseks. Kõik käis üsna vaikselt, sest kellelgi polnud enam aega karjumiseks.

Olin lahingut jälginud südame puperdades Uibu memme laia seeliku varjust. Nüüd jooksis memm hädaldades ja oma käsivarsi ringutades Värdit päästma, ja mina jäin täiesti lagedale. Olin nähtust juuste juurteni kokkunud ja arva-

lumme ja topiti nõrgemate kraevahedki seda taevaõnnistust täis, nii et koju jõuti hilja õhtul purusantidena. Uibu memm käis korterist korterisse, näitas kõigile sinist muhku oma otsaesisel, mis lahingus saadud, ja hurjutas poisse

sin enese olevat peasüüdlase selles „tapatalgus“. Andsin jalgadele teada, et on viimne aeg kadumiseks.

Kuni lõunani kestis võitluskära pargist ja koolimaja eest. Tol ajal käis koolis parajaid sulaspoissegi, ja ainuke meesõpetaja ei suutnud neid tundide ajaks hääga ega kurjaga klassi meelitada. Nii võitlesid lahingust joobunud sõdalased edasi. Ja kui koju minnes oli poistel iganes ühist teed, siis pisteti üksteist vennalikult peadpidi

kui ka õpetajat, et „vat, kus ikka ennevanast oli koolis kord!...“ Ta demonstreeris „lahingu“ käiku nii žestikalt ja vadistas heledalt ning kõvasti, nagu juhataks ta ise mõnda löömingut. Naised tundsid memmele kaasa, et ega siis jah või enam koolimajast möödagi minna! Mehed naersid ja ütlesid, et kes otsib, see leiab ikka paraja ja parema. Memm halises aga edasi: Värdirike olevat nii otsas, et ei tea- gi, kas saab veel elulooma. „Ah, mis sa virised, ega’s ta mõni põr-

sas ole, et kas maksab veel üle talve pidada! Kulus nii sulle kui talle ja küll kosute!“ ütles isa.

Õhtupoolikul, kui „mõisalapsed“ ehitasid kruusaaugus lumimemme, tuli ka Värdisinna. Tal oli üks silm üsna kinni paistetunud, kuid teisel näis olevat veel hääd tahtmist veidi aega selle maailma ilust rõõmu tunda. Täis võitja uhkust seletas ta meile, et käsi olevat välja väänatud — ei tea, kas on sääl veel ainsatki tervet luujuppi sees — ja keha olevat nii valus, nagu oleks iga toll suure hoole ja armastusega läbi pargitud. Ta võttis taskust peoga midagi ja pani mulle nina alla. „Vaata, kus on verejanuliste vaenlaste hambad! Puraku poisil — see pikk, tead — tegin suu täitsa lagedaks. Kui öösel asemele ei kasva, siis ta peab eluotsani vedelat kõrti luristama!“

Küsisin, et miks just öösel peaksid hambad asemele kasvama. Ütlesin talle ka: „Need on ju teie musta-kirju sea kihvad ja hambad! Tahtsid kevadel nende vastu minu käänispeaga nuga vahetada, et oli puha saksa sorti siga ja oskas vene keeles vanduda!“ Värdis tervem silm püüdis oma harilikku väljanägemist tagasi saada, kuna teine läks veelgi sinisemaks ja lillamaks. Kartsin, et kui ta sedagi suudab natuke praotada, siis see lööks mu kui „lendvaga“ läbi ja minu elul oleks lõpp.

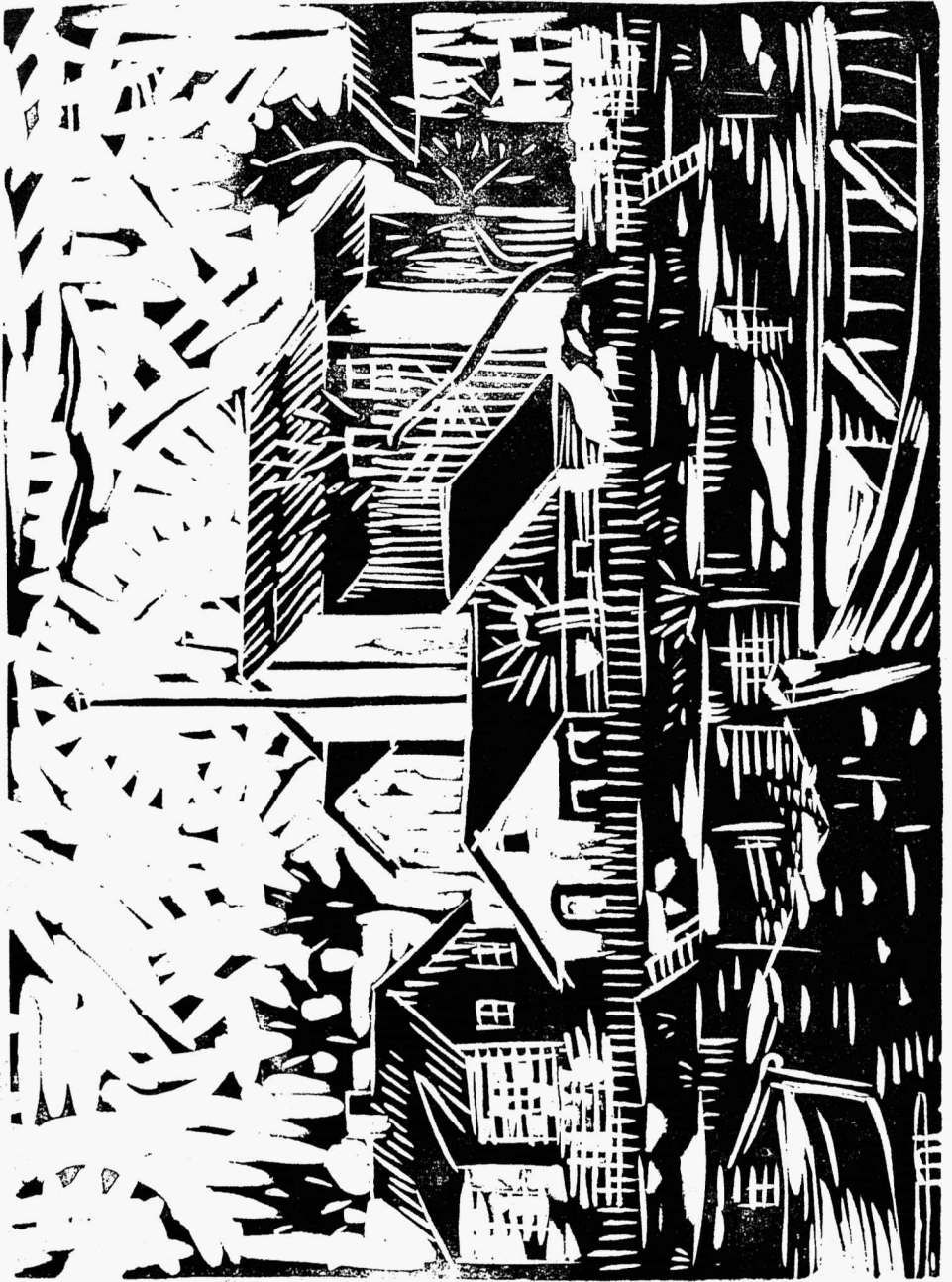
Sellele sündmusrikkale päevale järgnesid teised harilikumad. Lumi jäi püsima. Tuli külmi öid ning kargeid talvepäevi ja mõnikord sadas jälle lund, nii et mustaks talutatud teerajad said taas pidulikult valgeks. Siis rökkas koolimaja ees ja pargis jälle sõjakisa. Niisuguseil puhkudel läksin ema juurde, võtsin ta kasukasiilust kinni ja ütlesin

sin tasa ning surmtõsisena: „Kuuled, tapetakse!“ nagu siis, kui kuulsin mõne sea hädaldavat surmakisa.

Talvepäevi tuli ja läks. Nende vaikne lisandumine üksteisele oli nagu aeglane ja unelev lumesadu. Lumi krudises ja krigises reejalaste ja inimjalgade all. Aiapostidel olid peas suured lumimütsid, pehmed kui tallevillast. Kopli kuused seisid otsekui kaks häbelikku haldjat norgus raske lumelasu all, mis ometi oli õrna loorrüüna heidetud nende pähe ja õlgadele. Ja ikka lähemale tulid jõulud ja väikevella ristred.

Kuulsin läbi põgusa une mitmesuguseid hääli. Räägiti kanadest, vorstidest, saiadest ja ristsetest, kus väikeveli pidi saama nimeks Kalju. Kõik sai järjest selgemaks mulle, tundsin valgust laugudel ja avasin silmad. Piilusin tekiserva alt laua poole. Sääl istusid isa, ema ja üks tädidest, see, kes elas lelle ja vanaema juures. Tal olid juuksed palmitud kuklasse suureks torniks, pearätt õlgadel ja käed puhkasid rüpes. Ta ahta suu ümber oli naeratus nagu kõigil teistelgi tädidel, ainult vanaemal oli see veel mahedam, peaaegu nagu süte hõõgumine ahjusuul pimedas toas.

Lamp põles laual ja kohmakad varjud tantsisid seintel leegi vubisemise taktis. Ahaa, taipasin! See oligi Liina-tädi, kes pidi tulema emale abiks väikevella ristsete ajaks. Teadsin, et algavad päevad täis tööd ning askeldusi ja uusi inimesi. Kohendasin enda parajasse asendisse ja hüppasin ühes voodiriietega põrandale. Jäin seisma üllatada tahtva naeratusega

Mart Port

„Kevad Emajõe!“

uniselt näol, juuksed sassis. „Vaatan'd, vaata! Või tema üleval!“ imestati. Teretasin tädi nagu kord ja kohus ja küsisin, kus on vanavanaema. Tema ja lell tulevat alles esimesel pühal, nüüd on jõulureede. Säangi ei viinud mind enam mingi vägi. Ema abiga sain riidesse, ja kui isa ütles, et hakkame siis peale, olin minagi nõus, kuigi ma ei teadnud, mida tehakse. Aga peagi nägin, et ei olnud minust abimeest, sest minu „süda lihtsalt ei võtnud“ niisugust tööd.

Isa võttis nurgast kirve, ahjusuu eest kasehalu ja siis läksime lauta. Lehmad inisesid meile vastu oma auravate suudega. Kukk, kes juba ärkvel oli, hakkas tasakesi kõkutama. Öhk oli aurune ja raskesti hingatav. Ema läks kanaõrrele tasa ligidale, haaras säält kaks kana ja tõi isa kätte. Tema kohendas kana tiivad ja jalad oma pihku, aetas ta kaela pakule ja nätsatas kirvega. Pea langes halu kõrvale, nokk õõnsaks alistuvaks kaagutuseks lahti, ilmetud silmad saanud äkki imestava läike. Kana pääses lahti, hüppas veel üles, peksis tiibadega; vere- tolmuga piserdus ta kaelast õlgadele ja isa käele. Siis langes ta maha ja jäi liikumatuks.

Surusin ukse lahti — see oli härdamatunud ja loomade hingeaurust märg — ja põgenesin välja, otsekui oleksid kõik maailma õnnetused mu kannul. Istusin maha lumele krobeline laudamüüri äärde, tõmbasin põlved lõua alla ja toetasin oma jänesenahkses läkiläkis pää neile. Tundsin end langevat kuhugi sügavikku ja siis... Midagi takerdub mu jalgade ümber sassiläinud lõngana, mähib mu täielikult endasse, nii et hingamine muutub kahisevaks ja valusaks.

Püüan rabelda, kuid see mõistmatu mu ümber on raske ja täis õudu. Kuigi pigistan silmad kinni, nii et neil on valus, ometi virvendab kõik mu ees vikerkaarevärvides. Tunnen laudaseina lämmatavat rõhumist seljal, kuid taipan siis, et ise poen talle putukana ligi. Oi, kui palju arusaadamatut ja hirmsat on selle tähise taeva, selle kuu valguses kumava kõrguse all! Näiteks väikeveli! Praegu ta magab hällis, väike hambutu suu vaevumärgatavalt avali, nagu hõõgumas unesoojusest, väike käeke kui äsja tulelt võetud paistekakk rinnal. Kas ta tahab, et isa tapab tema ristseteks kanu, kes hauvad ja loksuvad kaua, munevad nahkmune, või on rasvunud ega mune üldse enam? Kas ta tahab, et meie roosaihuline sulusiga, kes siiani mõnuldud oma sulbi juures, peab varsti kisendama surmahädas? Ei, seda ma ei usu, kuigi ta tahtvat must teha sulaspoisi, kes võtku kepp ja kott, sest kooli ma ju ei lähe — kellel neid sinilillasid ja murtud konte tarvis! Ja see mõistmatu muljub mu lumme; ma ei kuule ega näe õieti, ei haista mõrkjalõhnalist virtsa, mis läigib külmanult müüripragudes.

Minu sügavmõtteliste turgutustele tegi lõpu karm tõelikkus, samuti nagu ta oli mind viinud sinna meeleheitekuristikku. Kui kohmitseti ukse kallal, hüppasin püsti nagu kuriteolt tabatu. Isal ja tädil olid kanad jalgupidi peos, ema hoidis laternat. Meie taha lumele jäi äraandlik ahel punaseid punkte.

Köök muutus isa ütluse järele sel päeval päris sõjalaagriks. Säälikuti kanu, kõrvetati neid õletulele pliidiaugu kohal, kust pada ja rõngad olid tõstetud põrandale.

M. Port

Sadamas

Köök oli põrandast laeni täis suitsu, auru ja toore liha vastikut lõhna, sest ka Osman oli pidanud oma maise rännaku lõpetama õitsevamas orikaeas. Just rammusa sulbi juurest oli ta kinni nabitud, kuigi ta rõhkis neile sõbralikult: „No-noh! No-noh! Mis ten'd jahite!“ Olime väikevellega kahekesi elutoas, kui kuulsin (väikeveli

ei reetnud millegagi oma vähimatki huvi selle ninanöörist summutatud kisa vastu), kuidas ta kisa tõstis ja siis enda vaikseks rögises. Keset seda köögisegadust askeldasid ema, Kärmi Nänn, tädi ja Uibu memm. Vorstipuder podises pajas. Kui see põrandale tõsteti, hakkas Uibu memm sinna mitmesuguseid rohte segama. Sibulaid koo-

rides üllatas ta mind oma silma-
vee rohkusega; seda lihtsalt sori-
ses ta põski mööda alla, nii et kart-
sin pudru saavat liiga vedela.

Et Uibu memm oli kõige käbedam selles suures naisperes, siis jäin õige tihti just temale jalgu. „Ega's laiselda või, pojake! Ma hakkam varsti vorste treima, oleks painet vaja. Eks sa too kuskilt!“ kätsatas ta tööst õhetades ja muheldes. „Vorstipainet?“ imestasin. Teadsin, et lookade ja reejalaste painutamisel Tisler-Ants tarvitab painepakku, aga vorstid olid emal alati ilma selletagi ilusad sõõrikud nagu pütivitsad. „Kas Antsu käest saab?“ küsisin. „Temalt neh!“ ütles memm läbi pisarate, mis vilkalt pudrupatta sorisesid. Tõmbasin kasuka selga, mütsi pähe ja otsustasingi vorstipaine kohale toimetada. „Ja ära sa seasabakakamispuud unusta, too see kah!“ hüüdis Uibu memm mulle järele. See sõna oli jälle ennekuulmatu mõistatus, aga et ma ei teadnud, kus ema parajasti askeldas, siis ei saanud ma kelleltki nõu küsida.

Võtsin kelgu ja hakkasin vana mõisakõrtsi poole vantsima, kus Ants elas. Koolimajast katsusin võimalikult ruttu mööda saada, kuigi just lahingut polnud karta, sest kool oli lahti. Olin surmani väsinud, kui kõrtsi otsa juurde jõudsin. Säält sain lasta pärimäge alla otse Antsu trepi ette. Kui astusin „saali“ (see oli määratu suur ruum, mis täitis kõõgi, töötoa, magamistoa ja kõigi teiste puudevate ruumide ülesandeid) pesi Ants parajasti suures palis pesu. Ta oli suuresti üllatatud minu ootamatust külaskäigust. Ütlesin talle, et Uibu memmel on vorstipainet tarvis, ja et mul teise eseme nimetus peas segi oli läinud,

siis rahmasin huupi: „Seakaksamissabapuud kah!“ Ants hakkas otse müriinal naerma, ristas punased veest tursunud käed pesemise vahusele kõhule, nagu tahaks ta seda hoida maha kukkumast. „Vaata, kuidas naised püüdsid su haneks, vennike!“ lõkerdas ta. „Mina õnneks pole oma pika elu jooksul veel nende küüsi langedud!“ Ants jutustas, et see on puhanali, niisuguseid riistapuid pole maamunal olemaski! Usun, et proovisin oma näol pääle punastamise muidki vikerkaarevärve, püüdes nende taha asjatult oma häbi peita.

Ants tõstis mu pali kõrvale pingile, et aitaksin tal pesu pesta. Pärast lubas ta mu koju saata. Avaldasin umbusaldust Antsu võimete vastu, kinnitades, et ta ei saa isegi seebikiviga seda põllurammu maha, mlile võrra ta särgid on rikastunud tema maise heaolu teenistuses olles. Mõned särgid olid tal tõesti nii mustad, et ma ei suutnud neil ainsatki värvivarjundit eraldada, mis meenutanuks valget. Ants aga oli täis hävitavat meelekindlust. Ta mudis, hõõrus ning tagus särke pesulaual raske tõlvaga, nii et seinad nõretasid vahust, meist enestest muidugi rääkimata. Nägin, et „hea tahtmise juures saab tondilegi sarved pähe teha“, nagu ta ise ütles.

Meie töö ei läinud sugugi vaikselt. Kui särk oli alles pigimust, siis saatis tõlvamatsatusi Antsu röövlilaul: ta hääls nais kostvat tõrre põhjast. Hakkas too must narts juba särki meelde tuletama, siis laulis ta otse inglihääle mahe-
dusel. „Roosi istus vangitornis, aeg oli igav ootes!“

Kui viimanegi särk võis jälle enam-vähem oma nime kanda,

läks lahti päris pidu. Ants otsis nurgast panni, mis oma juhtumisterikkale elule ja raugaeale vaatamata ei võinud uhkustada lähema tutvuse üle veega. Kapist tõi ta rasva ning jahu ja siis läks lahti koogiküpsetamine. Sõime töömehe isuga ja täis kõhust tõusid Antsule jälle pähe targad mõtted. „Niisugune on see maailma elu!“ algas ta jälle. „Misuke siis?“ — „Et ela nagu känd, pole sul naist ega lapsi.“ — „Aga miks sa ei võta?“ küsisin etteheitvalt. „Ega ta paar pastlaid ole! Kuhu ma ta panen! Vat, kui väikeveli saab koha ja sinust saab sulane, mis sa siis kostad!? Kuhu sina ta siis paned? Parem ära katsugi võtta!“

Ei! See oli jällegi välk pilvisest taevast, see oli obadus! See tõmbas mu kavatsustele kriipsu peale. Oli mul ju pruut valmis vaadatud, keda kellelgi teisel ei olnud — Kärmi Nänn!

Tuli minna koju. Ants asetas mu kelgule ja laskis siis parajat sõrki kodu poole. Oli tore niiviisi sõita. Lund oil hakanud sadama, harvalt ja vaikselt kui unenäos. Õhk oli mahe, veidi sombune. Väike orav hüppas vilkalt vanal puisteel puult puule. Meie trepi ees hirnus Ants peru hobusena, nii et terve köögipersonaal jooksis ehmunult trepile. Ants lubas Uibu memmele naha peale anda, sest ta oma mees ei olevat suutnud enne surma tast rumalusi välja taguda. Siis pöördus ta ümber ja läks minema, vajudes ikka enam küüru, mida kaugemale ta jõudis.

Jõululaupäev möödus samuti askeldustega. Minagi olin tihti ametis: väntasin lihamasinat ja kohviveskit, valvasin padade juures, et nad üle ei ajaks. Väike-

velle kiigutades püüdsin talle selgeks teha järgmise päeva määravat tähtsust tema elusaatusele, jutustasin jõuludest ja paljust muust. Tema ei hoolinud sellest. Ta tegeles lutuga, virises ajaviiteks või kordas mulle otsa vahtides: „Lä-lä-läl!“ Ta toonitas seda nii mitmekesiselt, nagu ajaks ta minuga tõesti tähtsat ja pikka juttu.

Käisin ka Antsu külastamas, sest ema saatis talle pühadekosti. Keskpäevani voolas köögiuksest välja auru- ja lõhnapilvi; koerad unustasid haukumise, aina seisid, sabad sorgus ja koonud ulatatud meie ukse poole. Pärast talitusi puhastati köök ja tuba ja tuulutati

„Nun will ich mal ein bißchen kontrollieren!“

neid tükk aega. Esikusse laotati lõhnavaid kuuseoksi ja trepid raiuti jääst puhtaks.

Lõunaks tuli isa koju. Tal oli rees hulk pakke ja kena kuusk. Isa pani kuusele jala alla. Kui oli esikus tükk aega kuivanud, toodi puu tupp. Ema ütles, et tal on käed üsna surnud päevasest rahmeldamisest, kuid ometi, ta aitas mul jõulukuuske ehtida. Riputasime lõhnavaile okstele kirevaid jõulukompvekke, klaaskuulikesi, kuldseid inglijuukseid, siis küünlaid ja piparkooke. Pärast seda käisime saunas. Isa ja ema sõitsid kirikusse, kuna Nänn kutsuti mulle seltsiks väikevelle hoidma.

Kõik oli pühalikult vaikne toas ja väljas. Tuul oil täiesti soikunud, võibolla magas kuskil hange varjus lumise kuuse all, vaheti tõmbas küladest levivat jõuluhõngu ninna ja sonis „Jõulud, jõulud!...“ Toad lõhnasid jõuludest ja puhtusest, seda kõike võis tajuda kinnisilmi ja nuusutamatagi. Laulsime jõululaule. Minu mõtted olid laokil ja mäletan, et jõudsin iga salmiga Nännist paar rida ette. Pärast ta rääkis mulle juttu jõululapsukesest, kes sõimes sündinud, ja paradiisist, kuhu ta läinud pärast ristisurma. Siin pidin tahtmatult ohkama, sest avalikult öeldes olin matnud maha kõik lootused kord ka sinna pääseda — pidiid sinna saama ju ainult hääd lapsed! Aga ometi polnud ju see poiss pailaps, kelle püksitagumikul olid tihti värsked mälestusmärgid aedade ja puude otsa ronimisest avarate aukude näol, kes umbsõlme joosnud pastlapaelast sai jagu noa abil ja kes ei pühkinud oma ninaalust korralikult särgikäisega puhtaks. Päälegi juhtus muidki asju, mille kohta isal-omal polnud

midagi kiitvat öelda. Ma jäin vaikseks ja kurvaks, et see mõte tuli mulle just jõuluõhtul, kui vorstid särisesid ahjus ja kõikjal oli armas rahu ning koduhõng, mis on omane ainult jõuluõhtule.

Esimese püha hommikul hakkas voorima külalisi. Tuli sugulasi ja lähemaid tuttavaidki. Igal naisel oli emale mõni kompsuke üle anda, ja mehed torkasid isale veidi vargi pudeli pihku, et ära pahaks pane! Paljusid ma ei mäletanud tundvat, kuid väikevellega näisid kõik olevat sinasõbrad. Veli oli ebaharilikult vaikne ja väarikalt tõsine, nagu saaks ta aru päeva pühalikusest. „Kardab! Siin ju palju rahvast!“ sosistasid naised üksteisele. Väikeveli ei pööranud sellele alavääristavale klatšile vähimatki tähelepanu. Tal oli seljas pikk sinine pitsidega ääristatud kleit ja peas roosa mütsike, mis oli seotud lõua alt paeltega kinni, nagu isa kiiver sõjapiltidel. Vaatasin vellele veidi ülalt alla, sest minu arvates ei võinud mees niisuguses plikariietuses sugugi mehelik olla.

Rahvast ja jutuvada oli meie väikestes tubades nii palju, et ma ei osanud kuskile astuda ega kuhugi oma kõrvu panna. Asi paranes veidi, kui saabusid vanaema ja lell. Vanaema oli kord juba niisuguse iseloomuga, et ta pidi alati kellegi eest hoolitsema. Loomulikult olin nüüd mina ta soosikuks, sest väikeveli oskas ainult ema hoolitsemisest aru saada, teistest ta ei hoolinud.

Õhtul, kui hämarduma hakkas, tuli ka kooliõpetaja. Ta pidi toimetama väikevelle ristimist. Nüüd ma enam ei lahkunud vanaemast, sest hunt oli ise karja sekka tulnud! Jälgisin suuril silmil toimingut, mis nüüd järgnes. Väikesel,

linaga kaetud laual süüdati kaks suurt küünalt ja nende vahele pandi õpetaja poolt kaasa võetud vaagen veega. (Algul imestasin, et õpetaja on sööginõud kaasa toonud!) Õpetaja sõnad jäid mulle suurelt osalt arusaamatuiks. Kahtlesin väga, kas väikevelle nägu oli selle tähtsa päeva puhul nii must, et õpetaja pidi seda kolm korda veega loputama. Vanaema ütles, see olevat niisugune komme. Vaimuliku talituse lõppedes teadsin, et väikevelle nimi oli Kalju.

Asuti õhtusöögile. Jälle lokkas jutukõmin, nii et naaber võis vaevu kuulda naabrit. Varsti muutusid meeste käed ebakindlaks, näod punasemaks ja naiste hääled helenesid. Kooliõpetaja määris jutuhoos leivale või asemel sinepit ja Kärmi Jaagul sattus sülditükk õige tihti kuue ja vesti vahele. Võikollased vurrud rippusid tal metsiku puhmana suule, mille ta leidis üles ainult hoolika otsimise järel, näiteks, kui oli tarvis klaasi kummutada. Üks ja teine alustas ka laulu, kuid mulle meeldis kõige enam lelle laul „Kaljuvallast“. Ma ei olnud seda enne kuulnud ja arvasin, et see on kindlasti ühenduses väikevellega — Kaljuga. Vahitsin lellele otse suhu, kui ta laulis, ja ma ei jätnud enne teda rahule, kui ta seda ikka uuesti jälle kordas. Lell läks korraks laua juurde ja kummutas klaasi suule. Tal oli nägu, nagu oleks ta elava siili või tüki okastraati alla neelanud. Siis istus ta taas sooja ahju kõrvale, võttis mu põlvele ja alustas laulu. Kuulasin ja kuulasin teda, minu silmad muutusid ikka raskemaks,

nagu oleks neisse liiva raputatud. Terve maja näis pöörlevat metsikus keerises: siis laskus kõigele must pimedus.

Ärkasin järgmisel hommikul Kärmi toas. Ka väikeveli oli sääli — paos peorahva lärmi eest. Mõned ristelsed olid juba lahkunud, paljud valmistusid minekuks. Õhtuks jäid ainult Liine, vanaema, lell ja tädipoeg, et aidata isal heinu vedada. Nüüd saadi tunda ka meie peotalitajate kokakunsti tõelist palet. Ema pidi Sepa perenaiselt tooma kivisütt kõhurohuks, öeldes, et vasikad on raisus. Isa pahandas: „Seal tehakse ikka rumalasti, kus palju tarku koos — kes midagi ei tea!...“

Heinavedu oli toredaks lõpuks jõuludele, sest siis sai mässata lakas lõhnavates heintes, mis toodi jõeäärsest küünist. See meenutas heinaaega: esimesed küüni veetud heinasaod olid lõhnanud samuti, veel uimastavamalt ja magusamalt.

Vastu õhtut sõitsid minema ka lell ja teised. Ristsed ja seekordsed jõulud olid möödud, aga mõtelda sai neist veel kauaks ajaks, kuni väikeveligi hakkas oma mõtteid avaldama. Ja juba varsti ta tundis huvi punakõhuliste leevikeste ja kollarinnaaliste rasvatihaste vastu, kes tulid keldrikatu-sele toiduraasukesi nokkima. Ta nimi oli nüüd küll Kalju, kuid mulle jäi ta ikka väikevelleks, kuni ta ise avaldas vastumeelsust selle nimele. Sest peagi ta tahtis olla täismees, kuigi ta isekas soov mulle järele kasvada pole siiani täitunud.

Võõrad, käed küljest.

I

Suviti kõndides metsateerajul
nägin üht vanameest sammuvat eel.
Paistis kas päike või ilm oli sajul,
ikka ma leidsin ta tallamast teel...

Keegi ei kuulnud ta isast, ei emast,
ühtegi sõnakest ränduri suust;
ometi mõndagi räägiti temast,
vesteti rohkem, kui erakust muust.

II

Olnud kord temalgi poegadepere,
vapraid ja innukaid võsusid kolm,
ent juba ammu on nendegi vere
närvutand võitluseväljade tolm.

Suvel nad läksid kui hommikuagu —
süda täis tahet ja õiglusetuld:
„Igaüks endale sahaku vagu,
võõrad, käed küljest — on meie see muld.

Samm-sammult võideldi kodule salud:
võitlusest võitlusse — meile jäi võit.
Mõisade mustmullal tärkasid talud,
sakslastel Võnnu all viimane sõit!

Siis tuli tagasi võitlusest sõdur,
aga ei poegi näind vanake hall.
Koju ka suundus nii mõnigi põdur,
igavest' sõtta jäi elutu vall...

III

Olgu et tänu rauk paljudelt pälvis:
poegade surm selleks väärikas lõiv —
üksinda vanamees metsateel hälbis,
kotike õlal, käes kooldunud kõiv...

Järgnesin raugale õhtusel tunnil,
šammusin mõisrusust mööduvat teed —
varemeil seisis rauk vihahoo sunnil
rusikas käega ja huulte pääl need. —

IV

Nüüd on ju otsas ta elutee raskus,
möödunud sügisel lõppes ta ränd —
väsis rauk, metsateel puhkama laskus.
Ja nad siis uinusid: tema ja känd...

Kuid seda needu ja iidsemat viha
matta ei suutnud ta puusärgi laud:
eestlastes leegitseb vabadusiha,
võõraste võimul on vaevatud haud!

VIL. A. REIGO.

Talvine õhtu.

Tuul tolmutab hangede tuhklumest päid —
tuul talvine, huilgav ja kibe.
Teed otsatud inimen väsinult käid —
tee talvine jäätund ja libe.

Pääd pilvede vahelt taas näitaman kuu —
pääd võidunud-kollast ja rusket.
Violetseks külm värvinud nina ja suu
ning jalad on käimisest rasked.

Näen kaugusen kumaman kahvatut tuld
ning mõttein on hubane tare.
Hell mälestus sinustki hingen kui kuld —
mu südamest saanud kuid vare...